

A felújított magyarhertelendi fajárom
(A szerző felvétele)

Nemrégiben egy fiatal pécsi harangvillamosító és harangfelújító mester célul tűzte ki a környékbeli harangtartozékok megmentését, így pl. Kővágószőlős, Orfű, Hird, Magyarhertelend harangjai gyönyörű szép felújítást kaptak, történelmi alkatrészeik megmenekültek. Ugyanígy nemrégiben egy füzesabonyi harangjavító cég is jelezte, hogy úgy döntöttek, meghagyják a régi harangtartozékokat, így Szarvas, Szentés általuk villamosított harangjai már ezen elvek alapján kerültek felújításra. Nagy öröm, hogy a közelmúltban elkészült a tatai Nagytemplom díszes barokk jármának felújítása. Egy felvidéki fiatalember nemrég harangöntésre és harangalkatrészek szakszerű felújítására adta a fejét.

Jó lenne, ha ezen értékörző felújítások száma gyarapodna, és a harangok kultúrájához és történelméhez tartozó, régi, mives szerkezetek, alkatrészek eredeti funkciójukban megmaradnának az utókor számára!

Bajkó Ferenc

A szepetneki drótosok

A drótosok, a drótnál dolgozók a távírdai, majd a távírdai és telefonhálózat építői, szerelői, javítói voltak. A szepetneki drótosok hazánkban és Európa-szerte egy bő évszázadon át végezték nehéz és fáradtságos munkájukat.

Munkacsoportban dolgoztak: a család és a rokonság, a barátok férfi tagjai két-három korosztályt képviselve voltak a brigád tagjai. Nemzedékről nemzedékre hagyományozódott ez a foglalkozás. Szepetneken több munkacsoport is szerveződött egy időben. Nem véletlen, hogy a falu mai lakóinak többsége drótos őssokkal, rokonsággal rendelkezik. Kezdetben a sormási és a szepetneki drótosokat együtt említették, később maradt a szepetneki jelző, bár a munkacsoportban továbbra is együtt dolgoztak a környező falvak – Sormás, Eszteregnye, Obornak, később Petrivente, Molnári, Semjénháza, Miklósfa – távírdai munkásai.

Szepetneki drótosok 1960 körül
(A Táló család tulajdona)

A *Zalai Közlöny* 1892. szeptember 24-i számában a többgenerációs hagyományról, az ügyességükről, szorgalmukról, értelmességükről és világlátottságukról írt a Thelegraphista nevű szerző. Akkor már tíz éve vettek részt a távírdai hálózat építkezésén:

„A Zalai Közlöny f. évi 36. számának hírvonatában meg volt említve, hogy a városunkban építés alatt levő telephonhálózat munkálatainál szepetneki munkások vannak alkalmazva, s hogy szepetneki munkások már 10 év óta dolgoznak állami telephonhálózatok építésénél. Ezen hivatkozott közleményünk mintegy kiegészítésül felemlítjük és kiemeljük, hogy Szepetneken valamint Sormáson egész generáció van, mely évek hosszabb sora óta állandóan működik a telephonhálózatok építésénél, úgyszintén távirdaépítéseknél és távirdajavításoknál. Az országnak majd minden távirdaigazgatósági kerületébe elviszik őket ily munkákra Budapestre az Alföldre, sőt még Fiumében is ők végzik az évenkénti távirdajavításokat, úgy, hogy van köztük sok, akiről azt hinnők, hogy földrajzi ismerete a szepetneki homokbuckákon túl nem terjed, holott a szó szoros értelmében országot látott emberek. Hogy ily előszeretettel alkalmazzák őket ily fontos munkáknál, azt agilis ügyességüknek, kitartó szorgalmuknak és értelmességüknek köszönhetik, valamint azon lélektani magyarázatnak, hogy csendes, józan, békés természetűek. A távirdaépítési és javítási munkálatok tudvalevőleg olyanok, melyek időhöz lévén kötve a munkálatok teljesítésére nem lehet jó, vagy rossz idő. Éjjel vagy nappal, az mindegy, a dolognak menni kell. [...] az még nem történt, hogy a szepetnekiek és sormásiak az elvállalt munka elől meghátráltak, strajkoltak volna, hanem a munkát mindannyiszor az illető igazgatóságok teljes megelégedésére végezték el, és fejezték el. [...] Értéküket még növeli az, hogy a távirdaintézet mindig feltétlenül rendelkezhetik munkaerejükkel, mert minden időpontban és azonnal készen vannak a munka helyszínére menni. Oly szép hírük van e tekintetben a szakkörök előtt, hogy maholnap valóságos ethnographiai speczialitássá fejlődnek e téren.”

A cikk csak tíz évvel korábbra utal. Ám már korábban kezdődött. A vasúthálózat, a hírközlés technikai fejlődése és kiépítése teremtette meg a lehetőséget. A Szepetnektől csak 7–9 km-re lévő Nagykanizsa vasúti, postai és távirdai jelentős térségi központtá lett. 1861-ben indult a „gőzös Kanizsára” Budáról, s folytatódott a hálózat kiépítése Zákányon át Zágráb és Fiume felé. 1865-ben a Sopron–Szombathely–Nagykanizsa vasúti vonal is csatlakozott erre, majd Barcs–Mohács felé, s Kaposvár irányába is. A vasúti pálya, a kiszolgáló egységek és épületek, a közlekedést szolgáló távirdai vezeték építése hatalmas munkát, de lehetőséget is jelentett.

A Szepetneken élőket a gazdasági kényszer és az előrelátás vitte ezekhez a munkálatokhoz, kezdetben alkalmi napszámosként az 1850-es évek végétől, majd az 1860-as éveken át a későbbiekben is. 1860-ban megtörtént a faluban a földrendezés, a tagosítás, azonban nem volt elegendő a föld ahhoz, hogy a családok megélhetése és jövője biztosított legyen. Ezt a helyzetet így összegzi Egyed Gábor a Szepetnek történetét bemutató írásában 1941-ben: „Más kenyér után néztek. Azóta napjainkig közülük sokan, nagyon sokan távirda-munkások, röviden drótosok. Bejárják ők az egész országot s találkozik az ember velük mindenfelé!”

A vegyes nemzetiségű (magyar, horvát, szlovén, német eredetű) népesség gyarapodása miatt is egyre több lett a kisházás és a napszámos bejegyzés az anyakönyvekben. Kezdetben a vasúti építkezéseknél, aztán a vasúti távirdai majd a távirdai és a telefon hálózatainak építésénél, javításánál vállaltak munkát. A csizmadia egyben vasúti, távirdai napszámos is volt. Az alkalmi munka a mesterség és a föld művelése mellett együtt adta a jobb megélhetést. A mesteremberek más szakmában is hasznossá váltak. A fent említett munkával egyre többen foglalkoztak, például a Málek, az Unger, a Megla, a Mlinarics, a Benke, a Csordás, a Szimics, a Fülöp, a Deusch, a Mulasics, a Bagarus, a Tizedes, a Tóth, a Vinczek, a Török, a Zsoldos család tagjai és mások – ma már 200-nál több nevet őrzünk a drótos emlékhely porcelánjaira írva.

A megélhetés egyre biztosabb lett, új utcákban új házakat építettek, kialakult Új-Szepetnek falurész és megindult a polgárosodás. A földművelést a drótos családok is gyakorolták. Eladó földbirtok nem lévén, szőlőhegyeket (néhány család több helyen is) vásároltak a környező falvakban, s a szőlőből, a borból, a gyümölcsből még kereskedésre, eladásra is jutott. A filoxénavész miatt a XIX. század végén egy nagyobb elvándorlás is volt a faluból, az eltávozott emberek egy része Belovár és környékén, másik része Zágráb és Fiume környékén kereste a boldogulását. Utóbbiak kapcsolódnak a távírdai és postai munkákhoz.

Az anyakönyvek már mutatják a szolgálati előrelépést is, amely a második nemzedéket érintette, 1894-ből példákat véve: Hémár István távírdai vonalőr, Holler János vasúti távírdász, Kreznár György vasúti vonalőr, Molnár János távírda vonalőr, Csiszár József csizmadiából és napszámosból vasúti szolgáló lett.

Malonyay Dezső az 1912-ben megjelent könyvében (1907–1908-ban járt itt) írt a szepetneki drótosokról és a velük is kapcsolatos hajdinatörésről:

„A Zala megyében lévő Szepetneken magyarok, németek, horvátok laknak. Szorgalmas és takarékos jó gazda mindenik. Főfoglalkozás természetesen a földművelés. A kevesebb földdel bírók azonban egyébbel is foglalkoznak. Van mintegy 250–300 ember ott, akik »drótosok«. Egy-két hónapig ezek csakúgy távol vannak hazulról, mint a felvidéki drótosítók. Visznek magukkal táplálékknak: rántást, vöröshagymát, hajdinát, de nem fazekat drótoznak ám, hanem az országot drótozzák, távírda-, telefon-fákat állítanak, ezekre húzzák a drótot. Szanasztét az országba ezek a szepetneki drótosok végzik ezt a mesterséget s csinosan módosodik a falu. Van úgy, hogy havonkint hazavisznek 30 ezer koronát. [...] Rendesen fölváltva, négy hetet távol töltenek, de úgy intézik, hogy aratáskor, vagy egyéb munka idején otthon legyenek. Ha arattak, megint mennek a dróthoz.” A leírás második részében bemutatja a hajdinatörő szerkezetet, és a hajdinatörést is. A drótosok feleségei új háziipari ágat hoztak létre, a hajdinatörést és a hajdinával való kereskedést, amely azóta is Szepetnek másik jellemzőjeként ismeretes.

A történelem nagy viharai Szepetneket sem kerültkék el. Az első világháborúban a harc téren és a háttországban is szolgáltak, helytálltak a szepetneki drótosok, néhányan a hősi halált sem tudták elkerülni. A háború hírközlésében, a drótok és szerkezetek fektetésében, de a háttországban is kiemelt szerepük volt.

1920 után is nagy szükség volt a szepetneki távírdamunkásokra. A határkijelölő bizottság egy osztága kis ideig Szepetneken székelt, hiszen itt 1922-től már távbeszélő is működött a postán, és a környék földrajzi-műszaki ismeretei miatt a drótosok tapasztalatára is szükség volt.

És másutt is az országban, hiszen új körzetek és szakaszok alakultak ki a közlekedésben és a hírközlésben. A telefon, a rádió hatalmas fejlődésnek indult, szükség volt az új hálózatépítésre, a régebbiek javítására, az új eszközök bevezetésére – így a szepetneki drótosok munkájára is.

Az 1920-as és 1930-as évektől a gazdasági kényszer volt ismét az úr, az elszegényedés miatt folytatták és lettek távírdamunkások, míg egy kisebb részük már a gazdaság és a posta világának magasabb pozíciójába került. Ez az a generáció, amelyre az unokák még emlékeznek, s akik szerencsésen túléltek a második nagy világégést. A hazánkhoz visszacsatolt területek telefonhálózatának visszakapcsolásában, a technikai rendszerek megoldásában ismét nagy szerepük volt a szepetnekieknek.

A háború utáni időszakból kiemelendő, hogy a falu vezetésében, az önkormányzatban 1948-ban 2 fő drótos tevékenykedett a nagykanizsai postás szakszervezet külön kérésére delegálva. 1948-ban hatalmas ünnepély és elismerés volt az, hogy Szepetneken felavatták a

drótosok székházát. Az avatáson dr. Udvarhelyi Ödön, a Magyar Posta vezérigazgatója és több szakszervezeti vezető részt vett. Az eseményről a *Zala* című lap 1948. április 13-i száma részletesen beszámolt. A drótosok közösségi háza néhány évig működött, aztán szükség volt a nagyobb óvodára, az működött benne tovább, az épületet az egészségház építésekor, 1995-ben bontották el.

A közösség azonban megmaradt, mindig a munkában és a magánéletben is egymást segítő közösségként éltek a drótosok. Még az ország más részein (Pécs, Budapest és környéke, Székesfehérvár, Győr, Szolnok, Balassagyarmat, Esztergom és környéke stb.) letelepültekkel is tartják a kapcsolatot a mai napig. A drótos barátság köti össze őket a szlovákiai Kürt településsel is.

Nehéz és fáradtságos munkájukról így írt a *Népszava* 1964. január 29-én:

„Itt vannak apák, akik a fiukkal együtt »a drótra mennek«, de már az ő apjuk is ezt a meseterséget folytatta. Sormás és Szepetnek a hazájuk, de csak két-három hetenként járnak haza – néha még ritkábban. 1963. december 30-án egy négyhetes munkaszakasz után húzták le a csizmát otthon, nagyot nyújtózkodtak, örültek az otthon légkörének – aztán jött egy értesítés és egy óra múlva úton voltak visszafelé. [...] Hatvan centis hóban, 8–10 fokos hidegben [...]. Új gödröt ásni, új oszlopoknak, cipelni, szerelni... [...] a hideg mar, a szél tép... [...]. De a szemből patakokban folyt a könny és megfagyott a bajszokon és a szempillákon. Aki fél órát fent töltött az oszlopokon, úgy meggémberedett, hogy nem tudta kikapcsolni a biztonsági övét. Mert bronzhuzalt kesztyűben összeilleszteni nem lehet. Az ujjak fagyossá dermedtek. Hanem Dél-Baranyában távíró kellett és telefon.»

Családjukért, gyermekeikért dolgoztak ők kitartóan. A gyermekek, az unokák tőlük kapták a magasabb iskolázottságot, a jobb életet, a szorgalmas munka példáját. A drótos ösöket még az országos és helyi gazdasági, kormányzati vezetők is vállalták, vállalják. A technikai fejlődés annyira felgyorsult, hogy ma már a távírdai munkás, a hálózatépítő is egykori foglalkozás csupán.

2016. augusztus 26-án avattuk Szepetneken a Közös Kincsünk Szepetnek, Szepetneki Horvát, Német, Roma Nemzetiségek Helytörténeti Gyűjteményét, amelynek egyik része a szepetneki drótosok emlékkiállításának. A gyűjtőmunka azóta is folytatódik. A relikviák és személyes történetek alapján Sáfár József *A szepetneki drótosok* címmel ipartörténeti-néprajzi riportgyűjteményt készített, amely a *Szepetneki Hírmondó* különszámaként jelent meg 2016-ban. A szepetneki drótosok közösségének tiszteletbeli tagja ő, mert hagyományörző munkájukat mindenben segítette, segíti.

2017. augusztus 26-án, a falunapon került sor a szepetneki drótosok emlékhelyének avatására. Ezen a helyieken kívül a környező falvakból, Kürt településről és a postai távírdás szakma országos szakszervezeti és szakmai csoportjaiból is sokan részt vettek. A fa telefonoszlopot az egykori drótosok fiai állították, felszerelvényezték még az apáiktól eltanult módon, a kovácsoltvas díszelemekre porcelánok kerültek, azokon a szepetneki és környékbeli drótosok, a hétköznapi hősök nevei felírva, a díszkavicsos részt a drótos családok nőtagjai rendezték,

Részlet a helytörténeti gyűjtemény kiállításából (Szakony Attila felvétele)

A drótosok, távírdamunkások emlékhelye (Móritz István felvétele)

egy márványtábla jelöli az emlékhelyet. Minden évben a falunap ünnepélyes része a koszorúzás, de év közben is mindig ott vannak a virágok... Nem csak helyi érték: *Zala megyei érték* címet adományoztak az emlékhelynek, a szepetneki drótosoknak 2019-ben.

Sóstainé Márfi Ibolya

Irodalom. *Baktai Ferenc:* Harcban a téllal. Zúzmara. Népszava 1964. jan. 29. 3.; *Barbarits Lajos:* A posta. In Nagykanizsa. Magyar Városok Monográfiája IV. Budapest, 1929. 204–208.; *Egyed Gábor:* Régi zalai utazás. III. Zalamegyei Ujság 1941. febr. 1. 4.; *Jáni János:* A Somogy–zalamegyei Evangélikus Egyházmegye és gyülekezeteinek története. Kaposvár, 2004; *Uő.:* Jáni Ferenc (1875–1966) életútja. Kézirat, 2016. Közös Kincsünk Szepetnek (KKSZ), Szepetneki drótosok (SZd) JJ; *Malonyay Dezső:* A magyar nép művészete. IV. Budapest, 1912; Nagypám és a szepetneki drótosok emlékei. Dokumentumok, fényképek, 2015. KKSZ, Szd TA; *Papócsi*

Andrásné: Családjáról és Szepetnek drótosairól. Kézirat, 2015. Lejegyezte: *Sóstainé Márfi Ibolya.* KKSZ, Szd, PA; *Papócsi Ferenc:* Aranymosó. Egy észrevétlen emberélet. Győr, 1988; *Sáfár József:* A szepetneki drótosok. Szepetneki Hírmondó 2016. augusztus (különszám); *Szommer Náthán:* Posta, távírda, távbeszélő. In *Halis István–Hoffmann Mór* (szerk.): Zala-vármegyei évkönyv a millenniumra. Nagykanizsa, 1896; *Török József:* Apám, nagypáim a drótosoknál. Kézirat, 2018. Lejegyezte: *Sóstainé Márfi Ibolya.* KKSZ, Szd, TJ; Udvarhelyi Ödön, a Magyar Posta vezérigazgatója jelenlétében avatták fel a szepetneki drótos székházat. Zala 1948. ápr. 13. 8.; Zalai Közlöny 1892. szept. 24. 12.; *Zsoldos György:* Apám drótos életútja és dokumentumai. Kézirat, 2016. Lejegyezte: *Sóstainé Márfi Ibolya.* KKSZ, Szd, ZsF.

Égi orgonák készítője

Emlékezés Albert Miklósrá

Ha Illés Sándor – a későbbi *Sanyipap* – nem kerül Monostorapátiba, bizonyosan sohasem találkozunk Miklóssal, az Orgonaépítő Mesterrel, azon a júliusi napon, mely 2008-ban indította a Művészetek Völgye rendezvényt.

Meleg volt, mint újabban minden nyáron, és pakolnunk kellett, hogy a másnapi kezdésre elkészüljünk. Az iskola ajtájában egy szuggesztív tekintetű, őszes hajú illető nézett kifelé, kezében cigaretta füstölgött. Félszegen, gyanúsán skandáltam, vajon kiféle-miféle ember lehet, aki közben egyfolytában beszélt, érces hangján méltatta az orgonák nagyszerűségét, jelentőségét, és mi lányommal mint festők, kissé össze is töpörödtünk ettől a magabiztosságtól. A cuccainkat be kellett hordani, hisz ennek az általános iskolának egy-egy termében kaptunk mi is helyet alkotásainknak. Nem volt hát választásunk, utat törve